

Nr 306

Av herr **Gustafsson, Nils-Eric, m.fl.**, om utredning rörande det norrländska småbruket.

Småbrukets starkt försämrade inkomstläge är en kännbar realitet för många människor i detta land och har omvittnats av många. Lovvärda försök att genom sammanslagning och komplettering av mindre bärkraftiga jordbruksenheter skapa bärkraftiga sådana har gjorts. Inom vissa delar av landet, och detta gäller framför allt Norrland där det alldeles övervägande antalet jordbruksenheter består av s. k. ofullständiga jordbruk eller stöd-jordbruk, kan man dock inte tänka sig att den yttre rationalisering som med statsmakternas medverkan pågått under det senaste decenniet förmår lösa den kris som för det norrländska småbrukets vidkommande i dag ter sig katastrofal och som i hög grad ger negativa återverkningar på hela det norrländska näringslivet.

De förhållanden som i viss mån är Norrlands särprägel gör att t. ex. sammanslagning för tillskapande av bärkraftiga brukningsenheter i många fall inte kan ske utan allvarlig våda för själva bygdens bestånd. De stora avstånden och bebyggelsestrukturen med ett otal mindre byar är de främsta orsakerna härtill. I en by med ett tiotal s. k. stödjordbruk där ägarna samtidigt sysslar med skogsarbete för något bolag eller domänverket kan man måhända genom sammanslagning få till stånd 3 eller 4 bärkraftiga enheter. I detta fall får man dels problemet sysselsättning för 6 eller 7 "övertaliga" småbrukare samt för de kvarboende större kostnader för kommunikationer av olika slag, svårigheter i samband med barnens skolgång samt minskad trivsel i den lilla by som blivit ännu mindre. Man kan i detta exempel vara ganska övertygad om att det inte skulle dröja många år förrän den här byn vore utplånad och hela bygden fattigare.

År 1952 fanns i Västernorrlands län 1 626 bärkraftiga jordbruk och 21 702 småbruk. Fil. kand. Uno Hammarström som för Norrlandsförbundets räkning gjort en utredning rörande Norrlands befolkningsfråga åberopar en prognos där lantbruksnämnden i länet anser det för troligt att man med samma utveckling som hittills år 1975 har 5 681 bärkraftiga jordbruk och att antalet småbruk minskat till 9 604. Utredaren säger:

Siffrorna visar en fortgående rationalisering. Antalet bärkraftiga jordbruk ökar visserligen, men antalet småbruk minskas desto mera och tömningen av folk kommer med största sannolikhet att fortgå på den norrländska landsbygden, som alltjämt utgör landets mest typiska småbrukarområde. Till dessa siffror må ytterligare läggas att då jordbruksbefolk-

ningen nedbringats till en viss gräns, kommer som sekundär verkan härav utflyttningen att fortsätta bland dem som svarar för bygdens service-näringar samt skol- och kulturförhållanden. I en nedåtgående skruv drar det ena det andra med sig. En tidigare gles bygd blir ännu glesare, vilket för Norrlands vidkommande innebär att ödemarken kommer att återtaga åtskilligt av vad den tidigare förlorat till kulturen. I detta avseende äro förhållandena helt annorlunda än vad fallet i stort sett är i södra Sverige. Där rationaliseras också moderneringen, som efter hand endast ger utkomst åt ett mindre antal näringsidkare än tidigare. Men de bortrationaliserade ha i allmänhet möjligheter att finna en framtid i de många och stora tätorterna, som kännetecknar denna del av vårt land. Dylika stå icke på samma sätt till förfogande i Norrland.

Med understrykande av det citerade vill vi som vår mening framhålla att det vore olyckligt om man för Norrlands vidkommande trodde sig kunna lösa småbruksproblemet enbart genom en intensifierad yttre rationaliseringsverksamhet.

Frågan om komplettering med skog från domänverk och bolag skulle förvisso vara ett medel att skapa den bärkraft som eftersträvas. Ett utredningsförslag härvidlag ligger som bekant i Kungl. Maj:ts kansli. Man bör dock under alla förhållanden ha klart för sig att inte heller skapandet av sådana möjligheter har förutsättningar att *helt* lösa Norrlands småbruksproblem. Den ekonomiska sidan kommer här in i bilden och de mindre stöd-jordbruken torde möta betydande svårigheter när det gäller att utnyttja en möjlighet på detta område, försåvitt man inte kan skapa ytterligt förmånliga inlösenvillkor.

Frågan om småbrukets ställning inom den allmänna jordbrukspolitikens ram har vid olika tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och ställningstagande. Det har ofta rått debatt om formen för det särskilda småbruksstöd som alla varit eniga om borde utgå. Det stöd som f. n. utgår är, och därom torde inga delade meningar råda, alltför ofullständigt och kan icke göra anspråk på att ge ens tillnärmelsevis det mått av bärkraft som skulle vara erforderligt.

Den statliga utredningen som framlagt förslag till ändrade grunder för detta småbruksstöd har också genom sina direktiv varit bunden vid i stort sett samma kostnadsvolym som det nu utgående stödet och man kan således, även om Kungl. Maj:ts proposition ännu inte avgivits, ta för givet att inte heller de nya former för småbruksstödet, som kan komma att beslutas av innevarande riksdag, löser småbrukets i stort mycket bekymmersamma läge.

Att småbruket när det gäller prisutvecklingen på produkterna under den närmaste framtiden skulle få minskade svårigheter är osannolikt. Den omställningsprocess som tillkomsten av ett större frihandelsområde kan framtinga torde snarare varsla om motsatsen, nämligen ökade svårigheter.

Måhända kan man utifrån dessa reflexioner säga: När det nu är så stora

svårigheter, varför då inte så fort som möjligt avskaffa en driftsform som inte kan existera av egen kraft och styrka? Vi vill i det sammanhanget inte gå i svaromål för det övriga landet — för Norrlands vidkommande måste svaret bli: Något sådant får inte ske! Detta av flera skäl.

Inledningsvis har berörts de befolkningspolitiska aspekterna och de negativa verkningar på detta område som kan bli resultatet av en alltför hårt driven rationaliseringsverksamhet. Just dessa konsekvenser med en för Norrlands vidkommande katastrofal befolkningsavtappning kan aldrig överskattas och måste ses som ett primärt problem för hela det norrländska näringslivet. Det torde vara bevisat att ägandet och innehavet av ett jordbruk, större eller mindre, har den största kvarhållande effekten på människorna vid mer eller mindre påtvingade omflyttningar. Det norrländska näringslivet baserat på skogen, malmen och vattenkraften har under gångna år kunnat lita till detta förhållande. Skogsarbetet har till mycket stor del utförts av säsongarbetare, som vid sidan av sitt förvärvsarbete haft ett mindre jordbruk. Utbyggnaden av våra vattenfall har likaledes i stor utsträckning skett med tillhjälp av folk som varit boende i orten. Många gruvarbetare är fortfarande innehavare av mindre jordbruk. Vad allt detta betytt för berörda företag och för samhället kan svårligen mätas. Det är ett livsvillkor för norrländskt näringsliv över huvud taget att småbruket i vårt lands nordliga del räddas från undergång. Inga kallortstillägg kan ersätta känslan av att på ett särskilt sätt tillhöra bygden och dess liv. Ägandet av jord och skog samt en rimlig ersättning för det arbete detta ger kan som ingenting annat skapa just den känslan. Med tanke på den betydelse för det övriga Sverige som Norrland har, vore det rimligt att på småbrukets område vidtaga alla de åtgärder som kan tänkas lösa de problem, främst av ekonomisk art, som det här är fråga om.

Förutom dessa rent befolkningspolitiska och allmänt näringspolitiska skäl finns det naturligtvis också andra. Småbruket i Norrland är leverantör av färskvaror i fråga om livsmedel till bl. a. de utpräglade gruv- och industrisamhällen som finnes. Man kan tänka sig dessa människors situation i en småbruks- och därmed jordbrukslös landsdel. Redan nu är Norrbottens län ett underskottsområde när det gäller mjölkprodukter och redan nu skapar detta betydande svårigheter.

Vi vill också nämna beredskapssynpunkterna. Det är officiellt fastslaget att vårt land vid en avspärning måste ha det norrländska småbruket till hjälp för att klara vår livsmedelsförsörjning. Men hur skall detta kunna ske om vi låter det norrländska jordbruket, som består i stort sett av dessa mindre brukningsdelar, dö ut? Förvisso kan detta icke få ske!

Vid de ställningstaganden i småbruksfrågan som vid olika tillfällen skett har man i stort sett hållit sig till den ram som jordbrukspolitiken ensam ger åt dessa spørsmål. Den stora norrlandskommittén som i ett betänkande 1946

avgivit "Synpunkter på den norrländska jordbrukspolitiken" har inte heller sprängt den ram som hänför Norrlands småbruksfråga till att vara en renodlat jordbrukspolitisk fråga. Det skulle enligt vår mening vara av mycket stort och grundläggande värde för hela denna frågas bedömning om man fick taga ställning till frågan om småbrukets framtida ställning utifrån synpunkter från ett bredare fält. Först om man i bilden tar med alla de synpunkter som i landsdelens och landets intresse kan och bör läggas på dessa ting, kan man enligt vår mening komma fram till en rättvis bedömning. En sådan bred analys saknas i dag. Den får inte saknas så länge att de radikala åtgärder som måhända kräves kommer för sent.

Med stöd av det anförda hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning och förslag rörande det norrländska småbrukets roll och framtida ställning, där allmänt näringspolitiska, befolkningspolitiska, beredskapsmässiga och jordbrukspolitiska synpunkter beaktas.

Stockholm den 27 januari 1959

Nils-Eric Gustafsson

i Byske

Axel Emanuel Andersson

Olof Pålsson

Per Jacobsson

Uno Olofsson

Sven E. Sundin

i Rödingträsk
